

הכרעות הלכתיות 'בווערות' - כיצד? (תגובה למאמרו של הרב אלישיב קנוהל)

ידידי הרב אלישיב קנוהל מעלה בגיליון טו של 'צהרי' (קיץ תשס"ג) "יעד חדש (ישן) לרבנות". במאמר קצר ותמים למדי הוא מבקש הכרעות "ברוב" בנושאים שעל סדר היום ההלכתי בקהילייה הדתית בישראל. הוא מבקש (בעמ' 100) כי רבנים יתאגדו, יעסקו בנושא מסוים שעל הפרק,

יבררו אותו עד תום, ימנו צוותים מתוכם שילמדו את הנושא על היבטיו השונים ויביאו את מסקנותיהם לפני ציבור הרבנים כולו... (ש)יגבש דעה הלכתית על פי הרוב. דעה זו תובא בפני מועצת הרבנות הראשית בצירוף בקשה שהמועצה תדון בדבר עם נציגי הרבנים כדי להגיע לכלל מסקנה.

להדגמה הוא מציין שורת נושאים שלדעתו זקוקים להכרעה מעין זו: מעמד האשה, נוכחות בלנית בטבילת נשים, גילוח בחול המועד, פינוי קברים המתגלים בפיתוח ישוב, תרומת איברים להשתלות ועוד. מבין השיטין ניכרת מגמת הכיוון שאליו הוא חותר, ואותו הוא מעדיף.

כבר רמזתי מהי דעתי, בהכתרתי את דבריו כ'תמימים'. הרב קנוהל עצמו ער לכך באמרו "כי הדברים נראים נאיביים ובלתי ניתנים ליישום", אך לדעתו "בפינוי ובלבנו לעשותו".

דווקא משום שאני מסכים עמו לחלוטין כי נושאים אלו 'בווערים' תרתי משמע, בווערים בזמן ובווערים בעצמות (לפחות של חלק מאתנו), ודווקא משום שאף אני כמוהו סבור כי יש מקום לבחינה מחודשת של דרכי יישום ההלכה לאור השתנות נסיבות החיים, דווקא משום כך אני מוצא לנכון לחזק את הגדרת דבריו כ"נאיביים ובלתי ניתנים ליישום", ולדידי טוב שכך!

א. התכנסות רבנים להכרעות - באספמיה

התמימות היא כפולה, ועדיין איני יודע איזו תמימה מחברתה. ראשית, כנסי רבנים להכרעות הלכתיות, ועוד ברוב דעות, הן אוטופיה שלא מעלמא הדין. נעזוב לרגע את השאלה מי קרוא אל השולחן, מי בעל זכות דעה ומי רק "יושב בקרקע ודן לפני רבותיו" (והיכן שולחן התקשורת?). כלום עולה על הדעת כי בדיון מעין זה אכן יתקיים הצו של "פותחין מן הצד" מסיבות ידועות ומוצדקות? וכלום יעלה על הדעת כי אכן יעמדו למניין? וכי יש סיכוי שהחלטת רוב תחייב את המיעוט, ובפרט אם זו תהיה בכיוון מגמתו של הרב אלישיב קנוהל?

אציע לרב קנוהל תרגיל חשיבתי-ריאלי: האם הוא סבור כי בשאלות שהעלה, ודוגמתן, ניתן לכנס את רבני הקיבוץ הדתי למשל, הקרובים מן הסתם בתפיסת עולם הלכתית ובהשקפות קדם פסיקתיות, להכריע ולממש החלטות ברוב? ומה יעשה הרב דכפר עציון אם כנס זה יחליט לא לאפשר ריקודי ספר תורה לנשים בשמחת תורה?

או כלך לך למעגל קרוב יותר, כדי לקרב את התיאוריה למציאות; היוכלו רבני גוש עציון, והמה בלבד, להגיע לסיכומים מחייבים, ברוב דעות, בשאלות מן הסוג שהעלה, גילוח בחול המועד, למשל? ואם יגיעו - היכוננו בשטח בתמיכת הרבנים שיגלו צייתנות?

ככל שהמעגל מתרחב, מבחינת השיוך החוגי והרקע התורני וההשקפתי, הקשיים הם בלתי עבירים, ההחלטות תהיינה - אם בכלל - שמרניות או במקרה הטוב דו-משמעיות.

ב. מועצת הרבנות הראשית - מוסד הלכתי?

התמימות היותר קשה בעיני גלומה במשפט: "ההכרעה חייבת ליפול במועצת הרבנות הראשית שהיא המוסד העליון של הרבנות בישראל, גם אם מחוצה לה מצויים גדולי עולם". הדברים נשמעים ארכאיים ומדוקלמים, וחסרי עוגן במציאות.

בעשור האחרון לפחות, מועצת הרבנות הראשית היא מחוץ למעגל ההכרעות ההלכתיות, ואין זה המקום לדון בסיבה ובמסובב. אני מציע לחדול מ'מצפוף הזרזיר' ולהפסיק לייחס לרבנות הראשית (בעיקר ל'מועצת') מעמד הלכתי מרומם, ואמרת (וכתבתי) זאת גם בקדנציה הקודמת. שמור לה מעמד של 'מעמדי' (=ייצוגיות, סמליות ממלכתית, קצת הצהרות בענייני השעה) והרבה תפקידים בתחום תפעול שירותי הדת בישראל והפיכתם למודרניים ולאטרקטיביים יותר. בצד ההלכתי - כבר מזמן לא¹.

צדקה עשה עמנו הקב"ה שכך הם פני הדברים, כי אילו היו נערכים כנסי רבנים בחסות הרבנות הראשית, או אילו מועצת הרבנות הראשית היתה משנסת מותניים הלכתיות, לא היתה תקומה לכל הנהגות הציבור והחברה מן הסוג שהרב קנוהל חותר אליהן...

ג. ומאי תקנתיה?

ניתן להוכיח כי מגמות הלכתיות בתחומי היחיד, החברה והמדינה, נקלטו על פי דעות של אבירי פסיקה יחידים שלא נרתעו מחדשנות הנובעת - או נלחצת - מהרגלי חיים שקנו להם שביתה בציבור. לעתים רבות הגושפנקא ההלכתית ניתנת בדיעבד, לעתים כדעת מיעוט ההופך לזרם מרכזי ולעתים - שנויה במחלוקת ו"נהרא נהרא ופשטיה".

בשלל הדוגמאות שהעלה הרב אלישיב, וכן בסוגיות נוספות שהוא רמז להן כמו מסורבות גט וכד', בכל אלו יש - או יימצאו - בעלי כתפיים הלכתיות שיתנו כתף או אצבע לאורחות חיים

1. יש תקנה תיאורטית לדבר, אם הרבנים הראשיים, ומועצת הרבנות הראשית, ישכילו לערוך התכנסויות רבניות פיסגותיות, לדון בשאלות 'פרוה' מסוימות. אך מה שלא עלה בידי הרב הרצוג זצ"ל, ספק אם יעלה בידי (ועל דעת) הרב עמר שליטי"א.

לא שמרניים. רבנים מכהנים יוכלו לפסוק לבני עדתם כפסק הקלאסי: "הרוצה להקל יש לו על מי שיסמוך והרוצה להחמיר תבוא עליו ברכה".

כתרגיל נוסף אעלה דוגמא חברתית-חינוכית, קריטית למדי במחוזותינו: תשובתו הנודעת של הרי"י וינברג זצ"ל, בעל שרידי-אש (ח"א סי' סז), בדבר "אם מותר לנערים ולנערות לשיר ביחד שירי קודש". היתרו (המתלבט, צריך להודות) הפך לאבן פינה לתנועות הנוער הדתיות, למשפחות רבות בקרבנו, ולהתכנסויות קהילתיות וחברתיות לרוב. אציע לרב א"ק לבחון בספרות השו"ת בת דורנו האם היתרו זה היה עומד למבחן 'הכרעת הרוב'².

וכלום מועצת הרבנות הראשית היתה מקבלת בנושא זה את דעת כנס 'רבני צהר'! אתמהה!³

2. ציץ אליעזר (חי"ו סי' כח): "ודאי שרים שם זמירות לשבת, שלום עליכם אשת חיל וכו'... ולדבר זה לא מצאתי היתר". שבת-הלוי (חי"י סי' כו): "בכמה בתי ישראל נהגו שהבתולות מזמרות זמירות ש"ק עם המשפחה... יש בזה גדר קול באשה ערוה אם היא מגביהה קולה וקולה יישמע בשעה שאחיה או אחריים יושבים בשולחן, ואין עצה אלא שתצרך עצמה בלחשה וקולה לא יישמע". משנה-הלכות (חי"ד סי' כו): "[לענין זמירות של שבת] לפענ"ד איני רוצה ללעזו חי"ו על אלו שעשו כן, אבל להלכה ודאי אין לו שום מקור להיתר". מה היה הרב עובדיה יוסף מצביע בהתכנסות כזו? - הדבר ברור לחלוטין משלל פסיקותיו בעניין 'קול באשה' (אם כי לא מצאתי תשובה מפורשת שלו לעניין שירת קודש).

3. **תשובת הרב אלישיב קנוהל:** בחסדי ה' התכנסו לפני כמה שבועות כמה עשרות רבנים, בכנס העשוי להוות מסד לאותו 'מוסד' שכתבתי אודותיו. הדוגמאות ההלכתיות שנתתי אינן מחייבות. אותו ציבור רבנים יקבע לעצמו את סדר היום. לעניות דעתי, אין למנוע משום רב שירצה להצטרף לאותו פורום, מאידך גיסא צריך גוף כלשהו לזמן קבוצה ראשונה של רבנים שאליה יתחיל ציבור הרבנים להתכנס. הצעת הפנייה למועצת הרבנות הראשית נועדה לנסות לשלב גם את הגוף הזה בתהליך, אך בשום אופן לא על מנת לשק את העניין. לכן, אם הם ישתפו פעולה - מוטב, ואם לא - הרי שאנו פטורים. והוא הדין לאותם גדולים שלא ציינתי את שמותם.

אמנם דברי נראים נאיביים, אך מי שקורא את המפה נכון מבין שהמצב היום הוא בבחינת "עת לעשות לה'", ואין שום מניעה שלא נצליח לקדם את העניין אם נאמין בצורך הגדול וביכולתנו לומר את דברינו ולהאיר לציבור הרחב את דרכו.